

UUDIS

Ilmus raamat Keila kihelkonna tondijuttudest

Aastaid Keilas pärimusretki läbi viinud Kadri Aller üllitas raamatu siinsetest tondijuttudest.

KEILA LEHT
LEHT@KEILA.LEHT.EE

Keila Leht palus autoril tutvustada raamatu saamislugu.

Kust tuli idee anda välja see raamat?

Kadri Aller: „Olen Keilas ja veidi kaugemal viinud läbi erinevaid ringkäike 2017. aastast. Ühe marsruudi panin kokku levinud tondijuttude põhjal. Selleleemalisele ringkäigule tuli alati inimesi rohkem kui muidu. Märkasid kohe, et lood kodukäijatest ja luupainajatest, näkkidest ja kuraditest, krattidest ja ussikuningatest huvitavad inimesi. Juba nende ringkäikude ajal tekkis mõte, et kunagi võiks kokku panna meie kandi tondijuttudest raamatu. Kui Keila linn võimaldas taotleda projektile toetust, oli otsus sündinud.“

Kas tondijutte oli kerge või raske koguda?

Elan ja töotan nüüd Tartus ning Keilasse satun harvem. Seega siinset vanemaid inimesi küsitleda polnud võimalik ja ega ma teagi, kui palju nemad kunagisi legende teavad. Mind huvitasid rohkem saja aasta tagused tondijuttud. Aga kuna ma elan Tartus viie minuti kaugusel Eesti Rahvaluule Arhiivist, siis oli mul kerge sealsetest fondidest Keila kihelkonna kohta ülestähendusi otsida. Tänu folkloristist sõbranna juhendamisele oli mul peagi selge, kust mida otsida.

Kuidas tööprotsess toimus? Kas kirjutasid kaartidel olevad ülestähendused kohe arvestisse?

Nii lihtsalt see ei läinud. Algul tähendasin lood ikka paberile ja siis kirjutasin ümber, vahel isegi mitu korda, et raamatus oleks teatav ühtne stiil. Need tondijuttud on ikkagi minu kirjutatud, aga algallikad on raamatu lõpus samuti ära toodud.

Kuna olen töö tõttu väga liikuv, siis lugude kokku kirjutamine toimus kõikvõimalikes kohtades: Keila Keskpargi paviljonis, Emajõe kaldal, Ruhnu praamil, Albus ja vast kõige rohkem Tallinn – Tartu rongis.

Kas mõnedel tondijuttudel oli ka sarnaseid jooni tuntud muinasjuttudega või kordusi mõnes teises paigas üles tähendatud tondijutuga?

Eesti folklooris motiivid piirkonniti korduvad. Üldlevinud elemente võib mujalgi kohata. Näi-

FOTO: VALDUR VACHT

teks erinevaid lugusid kabelis kaarte mängivatest mõisnikest on kuus, seitse või isegi rohkem.

Samuti võivad saada legendiks tõsielulised traagilised sündmused. Nii juhtus looga kahest linnamehest, kes Keila jõel aerutades sõitsid alla kunagisest veskitammist ja uppusid. Selle kurva sündmuse põhjal tekkis linnalegend näkist, kes jões mehi uputab.

Meeldivad sulle muinasjutud?

Lapsena meeldisid need mulle eriti. Miskipärast kingiti algklassides palju muinasjuturaamatuid ja ma lugesin neid palju. Minu arvates ei ole muinasjutud ainult laste pärusmaa.

Milline on su lemmik muinasjutt?

„Kullaketrajad“ „Eesti rahva enemuistsetest juttudest“.

Ja tondijutt?

Mõni neist, mille ma olen ise kokku kirjutanud.

Raamatu pealkiri on „Krokuall ja muttertansi“. Mida need salapärased sõnad tähendavad?

Kes raamatu läbi loeb, saab teada.

Mitu tondijuttu raamatusse mahtus?

Raamatus on 30 tondijuttu. 17 illustratsiooni raamatusse joonistas mu õde Nele ja need annavad juttudele palju juurde. Raamat on kõvade kaantega ja sobib hästi ka kinkimiseks. Tiraaž on 300.

Kust raamatut osta saab?

9. oktoobril kell 12 esitlen raamatut Harju Maakonnaraamatukogus. Seal saab ka raamatut osta.

Tondijuttude raamat on müügil ka Harjumaa Muuseumis ja linnavalitsuse infoletis. Raamatu sooviga võib otse ka minu poole pöörduda aadressil: kadri.aller@gmail.com või tel 5399 3890. Kui Keilasse satun toon raamatud ära.

KAKS TONDIJUTTU ISUÄRATUSEKS

Viirastus raudteel

Ühel mustendaval sügisõhtul oli kellelgi Keila mehel asja Harku koolimajja. Väljas oli novembrikuule omaselt jahe, niiske ja tuuline ehk igatpidi koerailm. Kui rusuvalt sünkjas sügispimedus veel sinna juurde arvata, polnud arusaadavalt tegemist just kõige meeldivama ajaga jalaretkeks. Kuna maanteed olid taolisel aastaajal parajad porimülkad, plaanitses mees oma jalavaeva vähendada mööda raudteed Vanamõisa kanti kõndimise ja alles sealt Harku poole pööramisega.

Mõeldud-tehtud ja mees asus vihmapiiskade sabinal rööbaste kõrval sammuma. Olles mõned kilomeetrid vantsinud, ilmus eikusagilt tema ette mingisugune tume moodustis. Teekäija pingutas pimeduses silmi ja püüdis tabada tundmatu kuju piirjooni. Pisut nähtust seiranud ja oma peas asjale selgitust otsinud, tundus mehele, et tema ees olev ese on miskisugune suur kast või kirst; umbes voodikõrgune ja pealt kumer nagu leivanukk. Mees otsustas lähemale hiilida, et kummalist kasti ligemalt uurida, kuid niipea, kui ta esimese sammu tegi, hakkas salapärane kirst tema ees mööda raudteed edasi liikuma. Sedasorti kassi-hiire-mäng kestis õhtupimeduses veel mitu versta. Iga kord, kui mees seisatas, jäi ka kast seisma ning kui rändur oma teekonda jätkas, hakkas ka ebatavaline ilmutis edasi liikuma.

Nõnda oli viirastuslik kirst mehe saatjaks kuni Vanamõisani, kus rändur raudteetammilt maha astus ja suuna Harku poole võttis. Kummaline kast jäi temast raudteele. Kui mees veel korra ümber pööras ja tagasi vaatas, oli tontlik nägemus kadunud. Teeline arvas endamisi, et küllap see mingi meeletu või silmamoondus olnud. Hiljem aga kuulis kodukandi rahvalt, et ka teised on rööbastel sellise seletamatu nägemusega kokku puutunud.

Naistemehel jänes püksis

Üks Keila mees olnud paras seelikukütt. Ise oli ta naisemees – ammuilma laulatud ja puha – aga kauneid noori naisi nähes kippusid ikka silmad vilama ja veri vemmeldama. Sellistel hetkedel oli tal abikaasa kui peast pühitud. Alatasas sigines mehele armukes – küll linalakkasid, küll sõstrasilmseid. Jutt jooksis tal hästi ja näitsikuid langes kui loogu. Küllap ta oma naine ka päris kivi all ei elanud ja üks ikka mehe salakäikudest üht-teist teadis või aimas.

Ühel õhtul lahutas mees taas järjekordse armukese juures magustasi meelt. Aeg lendas linnutiivul ning mehike asus alles öö hakul koduteele, mõeldes samas käigupealt abikaasa jaoks välja seletuse eemal viibitud aja kohta. Endamisi mõtiskledes ja arutades sammus ta läbi Keila, möödus kirikumehe majast ning kõndis seejärel vana surnuaia paekivist müüri kõrval. Kuu oli pilve taga ja öö seetõttu sünkjas ja kõhe; kottpime asula oli uinunud ning kell näitas kesköö-tundi.

Järsku märkas mees kogu selle pimeduse taustal miskit valget. Hele kogu liikus talle üha lähemale ning tuli surnuaiaist välja, jäädes mehe juurde seisma. Mees üritas silmi pilgutades läbi pimeduse paremini näha ning tundus, et kogu oli inimesekujuline; valge surilina üll. Alles hiljaaegu oli sõber Ants rääkinud, kuidas ta Jälgimäe mõisa heinamaal kodukäijat näinud: inimesekujuline olend seisid lina sisse mässitult kui valge post ning vastanud Antsu teretamise peale: „Täh!“. Seelikuküttele tuli see sõbra pajatatud lugu meelde ning üht-äkki tundis ta, kuidas hirm tema üle võimust võtab, keha külma higa katab ja kuklakarvad püsti tõusevad. Sestap pistis mees liduma nõnda kiirelt, kuis jalad võtsid. Üle öla tagasi vaadates nägi ta, et valge kogu jookseb talle järgi. Selle peale tormas mehike nii, et surm silme ees ja jõudis lõpuks südame kloppides ja raskelt hingeldades koju.

Sellest ööst alates oli tal naisteisu kui peoga pühitud ning edaspidi oli ta truu ja eeskujulik abikaasa. Tema naine aga kandis hoolt selle eest, et riidekirstu põhja peidetud valge surilina kunagi mehe silma alla ei satuks.